

Krzysztof Haptaś

Nieznane prace malarskie Wiktora Puszczyńskiego w kościołach Kolbuszowszczyzny : lata 80. XIX w.

Rocznik Kolbuszowski 16, 51-56

2016

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

Nieznane prace malarskie Wiktora Puszczyńskiego w kościołach Kolbuszowszczyzny (lata 80. XIX w.)

Postać Wiktora Puszczyńskiego (zm. w 1899 roku), powstańca styczniowego, malarza, działającego w Galicji od lat 70. XIX wieku, nie jest anonimowa. Doczekała się biogramu w *Słowniku artystów polskich i obcych w Polsce działających...*, który zawiera również jego *oeuvre*¹. Okazuje się jednak, że wykaz prac artysty jest daleki od kompletności. Żmudne badania historii poszczególnych parafii znajdujących się na terenie powiatu mieleckiego², w którym zamieszkiwał Puszczyński, a także i ościennych powiatów, pozwoliły uzupełnić ów wykaz o kolejne dokonania malarza. W tym artykule chcielibyśmy zwrócić uwagę na teren Kolbuszowszczyzny.

Odkrycie nowych prac artysty możliwe było dzięki dwóm artykułom prasowym, opublikowanym w krakowskim dzienniku „Czas”. Pierwszy z nich ujrzał światło dzienne w roku 1883³. Ks. Ludwik Ruczka, proboszcz

¹ Z większych prac należy wymienić polichromie w pałacu hr. Reyów w Przeclawiu oraz w kościołach w Gosprzydowej k. Brzeska i Zgórsku k. Mielca, a ponadto obrazy malowane do świątyni parafialnej w Rzochowie k. Mielca. J. Białynicka-Birula, J. Wyczesany, *Puszczyński Władysław, w: Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze. Rzeźbiarze. Graficy*, t. 8, *Pó-Ri*, red. U. Makowska, K. Mikocka-Rachubowa, Warszawa 2007, s. 150-151. Szerzej o pracach dla kościoła parafialnego w Rzochowie zob. w: *Kronika parafii Rzochołów 1837-1971*, wyd. K. Haptaś, Kolbuszowa 2014, *passim*.

² W kościele parafialnym w Przeclawiu, w miejscowości, w której Puszczyński mieszkał, na ścianie obok ołtarza Pana Jezusa Ukrzyżowanego (w kaplicy południowej) znajduje się obraz ukazujący św. Józefa z Dzieciątkiem Jezus, prawdopodobnie przez artystę namalowany. Ponadto nad drzwiami wejściowymi do świątyni znajdowało się kiedyś malowidło być może również wykonane przez Puszczyńskiego. Obecnie w tym miejscu znajduje się mozaika przedstawiająca Matkę Bożą Nieustającej Pomocy, wykonana przez Jana Hamalę. K. Haptaś, *Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Przeclawiu*, Przeclaw 2016, s. 17, 31.

³ „Czas”, 1883, nr 286 (z 16 grudnia), s. 2.

parafii pw. Wszystkich Świętych w Kolbuszowej w latach 1847-1896⁴ oraz Zdzisław hr. Tyszkiewicz, kolator kościoła kolbuszowskiego⁵, dziękowali w nim Puszczynskiemu za sumienne wykonanie polichromii w świątyni kolbuszowskiej i polecali jego osobę innym zainteresowanym. Potwierdzeniem, ale i uzupełnieniem wspomnianego tekstu jest drugi z artykułów prasowych, z roku 1886⁶, w którym ks. M. Ślęczkowski, proboszcz parafii pw. św. Bartłomieja Apostoła w Majdanie Królewskim, również dziękował artyście za znakomitą pracę wykonaną tym razem w świątyni majdańskiej. I on polecał osobę Puszczynskiego wszystkim duchownym zamierzającym ozdobić malarsko powierzone im kościoły. W związku z tym, że wspomniane w artykułach polichromie nie zachowały się do dnia dzisiejszego, przedrukowywane w aneksie teksty dają przynajmniej częściowe wyobrażenie, w jaki sposób wyglądały wspomniane prace przeclawskiego artysty.

W pierwszym z tekstów należy zwrócić uwagę na kilka jego istotnych fragmentów. Na pierwszym miejscu na kolbuszowski kościół parafialny. Pożar, w wyniku którego musiał on być odbudowany, miał miejsce 2 października 1852 r. Spaleniu uległo wówczas prawie całe jego wyposażenie⁷. Natychmiast jednak przystąpiono do odbudowy świątyni parafialnej, a prace były tak intensywne, że „(...) w sześciu tygodniach pokryto kościół i wewnątrz o tyle urządzono, że można było odprawiać nabożeństwa”⁸. Ze względu na ogromny pośpiech podczas budowy, powstała budowla była pełna niedoróbek, daleka od staranności wykonania. Wskazuje na to fragment artykułu – „Kościół nasz (...) restaurowany naprędce, był nierówny; wielkie zboczenia i niejednostajne narzucanie murów (...)”. Niewątpliwie

⁴ Szerzej o ks. Ludwiku Ruczce zob. przykładowo w: K. Haptaś, *Ksiądz Ludwik Ruczka (1814-1896)*, Kolbuszowa 2014; M. Micińska, *Ksiądz Ludwik Ruczka (1814-1896). Opiekun sybiraków z 1863 roku – polityk galicyjski – proboszcz Kolbuszowej*, Warszawa 2015.

⁵ O Zdzisławie hr. Tyszkiewiczu zob. chociażby w: H. Dudzińska, *Dawni właściciele Kolbuszowej. Zdzisław hrabia Tyszkiewicz 1838-1894*, „Przegląd Kolbuszowski”, 2004, nr 138, s. 21; M. Piórek, *Pięć wieków Weryni. Zarys dziejów wsi XVI-XX w.*, Werynia 2004, s. 275.

⁶ „Czas”, 1886, R. 39, nr 252 (z 4 listopada), s. 4. Za informację o artykule dziękuję serdecznie Panu mgr. Sławomirowi Stępakowi.

⁷ W krakowskim dzienniku „Czas” znalazła się informacja, iż wskutek pożaru: „Ołtarz wielki wszystkich ŚŚ. i Matki Boskiej, ołtarz św. Anny, organy i wewnętrzne ozdoby, wyjąwszy trzy ołtarze pod sklepieniami w kaplicach, leżą w popiołach, groby fundatorów i patronów otwarte, a nagie mury sterczące ku niebu świadczą, że nie są już przybytkiem Pana Najwyższego (...)”, „Czas”, 1852, nr 231 (z 8 października), s. 4. Na marginesie warto zadać sobie pytanie, o jakim jeszcze pożarze, prócz wymienionego, wspomina przytaczany artykuł prasowy z roku 1883?

⁸ Cyt. za: K. Haptaś, *Ksiądz Ludwik Ruczka*, s. 12.

wyzwaniem było ozdobienie go polichromią. Wiktor Puszczyński podolał zadaniu. Żał, że prawdopodobnie nigdy nie poznamy efektów jego pracy, choć zawsze należy mieć nadzieję, że odnajdą się chociaż fotografie, które nam to umożliwią.

Kolejny interesujący fragment artykułu dotyczy osoby, dzięki której możliwe było zaprezentowanie umiejętności Puszczyńskiego w świątyni parafialnej w Kolbuszowej. Mieczysław hr. Rey, bo o nim mowa, nie był osobą anonimową, a tym bardziej nieznaną zleceniodawcy prac, ks. Ludwikowi Rucze. Był on właścicielem m.in. dóbr przeclawskich i kolatorem kościoła parafialnego w Przeclawiu. Mieszkał w pięknym pałacu we wspomnianej miejscowości, w którym szereg prac malarskich w końcu lat 70. XIX wieku wykonał właśnie Puszczyński⁹. Podobnie, jak ks. Ruczka, był posłem, ale Sejmu Krajowego we Lwowie (proboszcz kolbuszowski posłował w tym czasie do wiedeńskiej Rady Państwa)¹⁰. Działalność poselska i niedaleka odległość zamieszkania niewątpliwie powodowały w miarę częste spotkania obydwóch. Podczas jednego z nich z pewnością nastąpiło polecenie osoby Puszczyńskiego.

Ostatni, ale najważniejszy fragment artykułu, na który chcielibyśmy zwrócić uwagę, podaje, że w następstwie prac przeprowadzonych w kościele kolbuszowskim Puszczyński pozyskał dwa kolejne zamówienia w postaci ozdobienia polichromiami świątyn w Majdanie Królewskim i Sędziszowie Małopolskim. O pierwszym z zamówień informuje drugi z artykułów prasowych. Dzięki niemu przynajmniej w przybliżeniu wiadomo, jak wyglądał efekt pracy artysty we wspomnianym kościele.

Wymienione polichromie Wiktora Puszczyńskiego w kościołach parafialnych w Kolbuszowej i Majdanie Królewskim oraz w Sędziszowie Małopolskim oczywiście tylko uzupełniają *oeuvre* artysty. W żadnej mierze nie zamykają tematu. Należy się spodziewać, że w wyniku dalszych poszukiwań uda się odnaleźć kolejne prace malarza. Wydaje się, że znów dużą rolę w ich odkryciu mogą mieć artykuły prasowe.

Aneks

Przedrukowywane artykuły prasowe zostały dla potrzeb niniejszej publikacji odpowiednio zmodernizowane pod względem występującej

⁹ J. Białynicka-Birula, J. Wyczesany, s. 150; *Reyowie. Wspomnienia XIX-XX w.*, opr. i wstępem opatrzył J. Skrzypczak, Mielec 2009, s. 269.

¹⁰ Szerzej o Mieczysławie hr. Reyu i jego działalności poselskiej zob. w: J. Bujak, *Rey Mieczysław*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 31, Wrocław – Warszawa – Kraków – Gdańsk – Łódź 1988, s. 194-196.

w nich interpunkcji oraz pisowni wielkich liter. Ponadto wszelkie skróty w nich występujące zostały rozwinięte.

1. „Czas”, 1883, nr 286 (z 16 grudnia), s. 2.

Kolbuszowa 13 grudnia. Wobec tego, że Towarzystwo św. Łukasza w Krakowie, jako też wszyscy miłośnicy sztuki kościelnej usilnie nad tem pracują, aby podnieść religijne malarstwo na ten stopień świetności, jaki odpowiada najwyższej godności Kościoła i religii naszej; wobec tego, że widzimy w kraju ten szczęśliwy zwrot w pojęciach i sumieniu narodowym, że naszym chlebem i naszym groszem nie obcych, ale swoich rodaków wspomagać chcemy; z poczucia obowiązku polecamy niniejszem p[leno] t[itulo] duchowieństwu i wszystkim, którym rozwój religijnego malarstwa leży na sercu, W[ielmożnego] Pana Wiktora Puszczyńskiego, malarza artystę z Radomia, mieszkającego obecnie w Przecławiu pod Mielcem. Polecono nam tego sumiennego, a prawdziwie uzdolnionego człowieka, gdyśmy przed rokiem chcieli odmalować nasz kościół parafialny. Dziś już to dzieło skończone ku chwale Bożej i prawdziwem zadowoleniu całej parafii. Miał ten artysta wielkie do zwalczenia trudności. Kościół nasz po dwakroć nawiedzony pożarem, restaurowany naprędce, był nierówny; wielkie zbroczenia i niejednostajne narzucanie murów, nastroczało malarzowi wiele przeszkód i nieprzewidzianych kosztów. A jednak do końca pracował P[an] Puszczyński z całą sumiennością, nie patrząc na to, że się narazi na stratę. Dziś kościół nasz wygląda w całym słowa tego znaczeniu, jak świątynia Boża wyglądać powinna, jest dziełem, które nam radość, a artyście prawdziwy zaszczyt i sławę przynosi. Imitacje gipsatur względem rysunku i kolorytu nawet znawców w złudzenie wprowadzają. Sąsiedni księża proboszczowie z Majdanu i ze Sędziszowa, poznawszy na miejscu sumiennosc i artyzm P[ana] Puszczyńskiego, z całym zaufaniem powierzyli mu do odmalowania kościoła swoje. My zaś dziękujemy niniejszem W[ielmożnemu] P[anu] Mieczysławowi hr. Reyowi, za to, że nam P[ana] Puszczyńskiego polecił, wiedząc zaś, że skromna zapłata dla takiego człowieka nie może być dostatecznym wynagrodzeniem, wdzięczni Mu za pracę polecamy Go wszystkim, którzy w podobnej sprawie nie chcą doznać zawodu.

X. Ludwik Ruczka,
 proboszcz kolbuszowski, kanonik i poseł do Rady Państwa.
 Zdzisław hr. Tyszkiewicz,
 patron kościoła i poseł do Rady Państwa.

2. „Czas”, 1886, R. 39, nr 252 (z 4 listopada), s. 4.

Podziękowanie. Pan Wiktor Puszczyński, malarz-artysta w Przecławiu zamieszkały, pomalował u nas kościół tak gustownie, iż znajdujący się

na sztuce malarskiej nie mogą się nachwalić znakomitej jego pracy. Obrazy po ścianach, przedstawiające sceny z życia Zbawiciela, wykończone są z prawdziwym artyzmem w szczegółach najdrobniejszych – w ogóle cały nasz kościół pomalowanym jest tak pod względem kolorytu jak rysunku i gustu znakomicie.

Składając Panu Puszczyńskiemu, artyście-malarzowi, nasze podziękowanie za jego świetną i mozołną pracę, polecamy go każdemu kapłanowi, zamyślającemu malować wewnątrz świątynię Pańską.

Majdan p[od] Kolbuszową, 27 paźdz[iernika] 1886.

X. M. Ślęczkowski, prałat, przewodniczący Komitetu parafialnego.

Bibliografia

Źródła drukowane

„Czas”, 1852, nr 231 (z 8 października)

„Czas”, 1883, nr 286 (z 16 grudnia)

„Czas”, 1886, R. 39, nr 252 (z 4 listopada)

Kronika parafii Rzochów 1837-1971, wyd. Haptaś K., Kolbuszowa 2014

Reyowie. Wspomnienia XIX-XX w., opr. i wstępem opatrzył Skrzypczak J., Mielec 2009

Opracowania

Białynicka-Birula J., Wyczesany J., *Puszczyński Władysław*, w: *Słownik artystów polskich i obcych w Polsce działających (zmarłych przed 1966 r.). Malarze. Rzeźbiarze. Graficy*, t. 8, *Pó-Ri*, red. Makowska U., Mikocka-Rachubowa K., Warszawa 2007

Bujak J., *Rey Mieczysław*, w: *Polski Słownik Biograficzny*, t. 31, Wrocław-Warszawa-Kraków-Gdańsk-Łódź 1988

Dudzińska H., *Dawni właściciele Kolbuszowej. Zdzisław hrabia Tyszkiewicz 1838-1894*, „Przegląd Kolbuszowski”, 2004, nr 138

Haptaś K., *Kościół parafialny pw. Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny w Przecławiu*, Przecław 2016

Haptaś K., *Ksiądz Ludwik Ruczka (1814-1896)*, Kolbuszowa 2014

Micińska M., *Ksiądz Ludwik Ruczka (1814-1896). Opiekun sybiraków z 1863 roku – polityk galicyjski – proboszcz Kolbuszowej*, Warszawa 2015

Piórek M., *Pięć wieków Weryni. Zarys dziejów wsi XVI-XX w.*, Werynia 2004

Summary

Unknown paintings of Wiktor Puszczyński in the churches the Kolbuszowa district (the 1880s)

Wiktor Puszczyński, a painter, who settled down in Przeclaw near Mielec after the January Uprising, is not an anonymous figure in the available literature. His biography, and especially the list of works are, however, far from complete. The latter, thanks to a careful reading of Krakow journal "Czas" from the years 1883 and 1886, was enriched with three very important works. Two articles published in the aforesaid newspaper include information on the polychrome made by Puszczyński in the parish churches in Kolbuszowa, Majdan Królewski and Sędziszów Małopolski. They also contain more detailed information about the progress of work in the first two churches, and partly about its theme. All these works reveal more extensively the character of Puszczyński, and especially his paintings. It is hoped that it will be possible to find his other works in the future, perhaps with the help of other articles in the press.

Keywords: Wiktor Puszczyński, churches, polychrome, Kolbuszowa, Majdan (Królewski)

Słowa kluczowe: Wiktor Puszczyński, kościoły, polichromie, Kolbuszowa, Majdan (Królewski)